

В статье представлены теоретический анализ сущности и структуры компетентности, научные подходы к понятию "компетентность", отличие понятий "компетенция" и "компетентность". Широко раскрыта проблема компетентности в современной педагогической, психологической и социологической, литературе. Нами рассмотрено соотношение между знаниями, умениями и навыками, которые приобретают в процессе обучения и компетентностью будущего специалиста. Раскрыты функции компетентности в структуре личности. Выделены уровни сформированности компетентности.

Компетентность, компетенция, компетентностный подход.

This paper presents a theoretical analysis of the nature and structure of competence, scientific approaches to the concept of "competence", the difference between the concepts of "competence" and "competency". Widely covered issue of competence in modern pedagogical, psychological, sociological literature. A competence comes forward the condition of development and acquisition of mature form of ideas, reasons, values, to the orientation personality, which wants to become firmly established in own activity, realize creative potential, show the capabilities, purchase authority for the colleagues and itself. We viewed the relationship between knowledge, skills and competence. A competence is integrative formation of personality, which integrates in itself knowledge, ability, skills, experience and personality properties, which stipulate aspiration, ability and willingness to work out problems and tasks which arise up in the real vital situations, realizing meaningfulness of object and result of activity. Reveals the function of competence in the structure of personality. Singled out levels of competence.

Competence, competency, competency based approach.

УДК 343.81+377.1

ХАРАКТЕРИСТИКА ОРГАНІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕНІТЕНЦІАРНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ СИСТЕМИ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ

**В.П. Олло, «Одеський навчальний центр № 14» при Одеській
виправній колонії Управління Державного департаменту
з питань виконання покарань (№14), директор**

У статті представлено загальну характеристику діяльності закладів що відносяться до системи професійно-технічної освіти при департаменті з питань виконання покарань. Головна увага зосереджена на ролі професійно-технічної освіти у процесі ресоціалізації засуджених. Автором визначені пріоритетні теоретичні аспекти на яких повинна

будуватися професійно-технічна освіта засуджених.

Пенітенціарний навчальний заклад, ресоціалізація, професійно-технічна освіта.

Постановка задачі у загальному вигляді. В українському суспільстві цілеспрямовано триває процес розбудови громадського суспільства. Систематично впроваджується державна політика, яка спрямована на формування гідності, моральності, активності, самореалізації особистості у діяльності. Саме поведінка особистості є безпосереднім свідченням його соціального становлення, підтверджує значущість та здатність визначати перспективи власної життєдіяльності. В першу чергу це стосується готовності діяти в межах правових норм і нести відповідальність за свої вчинки. Гострі соціально-педагогічні проблеми в сучасному українському суспільстві впливають на зростання правопорушень. Однак, варто констатувати той факт, що нині стан злочинності в Україні викликає глибоке занепокоєння та спонукає до пошуків нових заходів що її запобігання з боку державних органів та установ з метою профілактики і скорочення злочинних проявів.

Метою державної системи охорони правопорядку України є не тільки покарання за вчинений злочин, а й виправлення засуджених та запобігання вчиненню ними нових злочинів. У боротьбі зі злочинністю загально-превентивну роль відіграють місця позбавлення волі, котрі виконують завдання примусового перевиховання правопорушників. У якості першочергового питання, котре потребує виваженого підходу на основі застосування компетентнісного підходу, поставлено питання професійного навчання засуджених через систему професійно-технічної освіти у пенітенціарному закладі.

У цілому ми повністю підтримуємо думку В. Оржеховської у тому, що «вітчизняну систему навчання і виховання нерідко характеризують як кризову, що зумовлено загальним станом суспільства» [6, с. 2]. Як констатує автор необхідно віднайти нові цілі та орієнтири в освітньому середовищі. Відтак, система професійно-технічної освіти у пенітенціарному закладі потребує ґрунтовного вивчення та аналізу а також запровадження педагогічних інновацій, які спрямовані на цілеспрямоване формування у слухачів системі професійно-технічної освіти закладів виконання покарання професійної компетентності.

Аналіз остатніх досліджень і публікацій. Зважаючи на той факт, що гострі соціально-економічні проблеми які є в українському суспільстві мають суттєвий вплив на збільшення правопорушень та ріст числа засуджених, які відбувають покарання у пенітенціарній системі. Відзначимо, що у наукових доробках Ю. Антоняна, А. Гель, Г. Кондракової; Є. Корнійчука, А. Макаренка та ін. розкрито сутність пенітенціарної педагогіки. Науковцями вивчалися питання розвитку делінквентної поведінки (Р. Благута, В. Вінс, А. Лічко, С. Пальчиков та ін.), а також її профілактики у підлітково-му віці (В. Беспалько, І. Козубовська, В. Оржеховська та ін.). Більшість досліджень фахівців спрямовані на:

– вивчення соціально-педагогічних механізмів роботи з особами групи ризику (Н. Максимова, Я. Квітка, І. Ковальова, Т. Ковтун, О. Кутьї, Н. Моцар);

– розробку методики правового виховання (В. Головченко, І. Ковчина, М. Фіцула та ін.);

– дослідження напрямків виховної роботи з неповнолітніми, схильними до девіантної поведінки (Л. Завацька, І. Зверева, Г. Золотова, О. Попелишко);

– аналіз системи виховання умовно засуджених неповнолітніх (Ю. Гарасимів, В. Козир, І. Парфанович, Н. Суховеєва).

Зазначимо, що більшість науковців звертають увагу на вивчення питань превентивної діяльності а також на соціально-педагогічні аспекти соціально-педагогічної ресоціалізації засуджених, у той час як питання професійно-творчого розвитку засуджених у системі професійно-технічної освіти закладів виконання покарання залишаються поза увагою науковців. Малодослідженими на сьогодні можна вважати й питання організації діяльності пенітенціарного навчального закладу професійно-технічної освіти при установах виконання покарань. Цей факт і зумовив нас до дослідження.

Мета статті – розкрити педагогічні аспекти організації діяльності навчальних закладів у системі професійно-технічної освіти у цілому та проаналізувати діяльність пенітенціарного навчального закладу системи професійно-технічної освіти щодо формування у засуджених професійної компетентності під час здобуття робітничої спеціальності.

Виклад основного матеріалу. З огляду на вагомість означеного кола питань, насамперед, коротко зупинимося на характеристиці професійно-технічної освіти у цілому. Отже, система професійної освіти реалізує суспільні інтереси, а також виконує важливі соціальні функції. Основне її завдання полягає у забезпеченні професійної діяльності щодо підготовки високо компетентних робітничих кадрів відповідно до соціального замовлення держави. Сьогодення вимагає від закладів професійно-технічної освіти суттєвої модернізації. До прикладу, у «Концепції розвитку професійно-технічної освіти в Україні на 2010-2020 роки» [3] акцентовано увагу на тому, що нині гостро назріла потреба наукового, науково-методичного, нормативно-правового супроводу функціонування системи професійно-технічної освіти. У цьому документі акцентовано увагу на необхідності виваженого врахування міжнародного досвіду з метою оновлення психолого-педагогічних підходів до фахової підготовки кваліфікованих робітників для різних галузей промислового, сільськогосподарського виробництва, будівництва і сфери послуг. Встановлено, що соціально-економічний рівень суспільства, його інтелектуальний і духовний потенціал завжди пов'язані з системою освіти, зміст якої визначається вимогами суспільного виробництва, зумовлюється суспільними відносинами, а також етапами розвитку науки і техніки. Повною мірою вище зазначене стосується професійно-технічної освіти, яка «охоплює сферу підготовки і підвищення кваліфікації робітників у навчальних закладах для трудової діяльності у певній галузі та спрямована на формування у громадян профе-

сійних знань, умінь, навичок, відповідного технічного, технологічного й економічного мислення з метою створення умов для їхньої професійної діяльності» [7, с. 275].

Отже, навчальний заклад у системі професійно-технічної освіти це заклад освіти, що забезпечує реалізацію потреб громадян у професійно-технічній освіті, оволодінні робітничими професіями, спеціальностями, кваліфікацією відповідно до їх інтересів, здібностей, стану здоров'я. Провідним завданням є забезпечення права громадян України на професійне навчання відповідно до їх нахилів, інтересів і здібностей з метою задоволення потреб економіки країни у кваліфікованих і конкурентоспроможних на ринку праці робітниках. Вивченню питань, які дотичні діяльності навчального закладу в системі професійно-технічної освіти присвячені роботи таких авторів як М. Заболотної, Б. Камінського, С. Кіндзерської, Ю. Кравець, Н. Ничкало, В. Олійника, В. Радкевич, Л. Сергеевой та ін.

Зокрема, ми повністю поділяємо наукову позицію Н. Ничкало [5], у тому, що для підготовки конкурентоспроможних та компетентних фахівців доцільно створити нову структуру професійної підготовки, яка передбачає внесення суттєвих змін у навчання на основі реалізації таких принципів як наступності в навчальному процесі, забезпечення взаємозв'язку й інтеграції дисциплін. Науковець акцентує увагу на тому, що професійно-технічні навчальні заклади потребують розробки оптимальних навчальних планів, освітньо-професійних програм, освітньо-кваліфікаційних характеристик, що можливе лише за умови психолого-педагогічної реалізації інноваційних педагогічних технологій у навчально-виховному процесі.

Головне завдання системи професійно-технічної освіти пов'язане із наданням суспільству послуг у галузі підготовки кадрів, передусім робітничих, а також перепідготовкою та підвищенням кваліфікації вивільнюваних робітників і незайнятого населення. З педагогічної точки зору нині нашої державі потрібні такі професійно-технічні навчальні заклади, в яких створені всі умови для розвитку та самореалізації кожної особистості. Саме такі заклади здатні формувати нове конкурентноздатне покоління, що може навчатися впродовж усього життя та розвивати цінності громадянського суспільства.

Не зважаючи на економічні труднощі останніх років, система підготовки кваліфікованих робітників має в своєму розпорядженні величезний педагогічний і науково-методичний потенціал. На основі напрацювань В. Ушакова [10] встановлено що ефективність професійно-технічної освіти в умовах інтеграційних процесів визначається такими педагогічними чинниками:

- реалізацією стратегії «навчання протягом усього життя», покликаній надавати найширші можливості у сфері професійної та особистісної самореалізації;
- необхідністю забезпечення конкурентноздатності та підвищення мобільності робітничих кадрів;
- геополітичною конкуренцією між країнами світу за якість інтелектуальних ресурсів.

Відзначимо, що на базі Управління Державного департаменту з питань виконання покарань функціонує загальна середня та професійно-технічна освіта пенітенціарного навчального закладу. Збільшення рівня кримінальних порушень потребують ґрунтовного вивчення для того, щоб у скорочений термін розробити ефективні заходи та методи щодо попередження кримінального становища у сучасній Україні. У нашому баченні першочергового вирішення потребують питання щодо отримання освіти та поліпшення умов організації навчально-виховного процесу на території установ щодо спецконтингенту, який відбуває покарання.

На сьогоднішній день у пенітенціарній системі прийнято багато законів та документів, що кардинально змінило позицію засуджених. До переліку головних законодавчих актів належать: Конституція України; Кримінальний кодекс України; Кримінально-виконавчий кодекс України; Сумісний наказ Міністерства освіти і науки України та Державного департаменту України з питань виконання покарань від 26.02.2004 № 153/32 «Про затвердження Положення про навчальний центр при установі виконання покарань»; сумісний наказ Міністерства освіти і науки України та Державного департаменту України з питань виконання покарань від 01.03.2002 року № 154/55 «Про затвердження Положення про умови навчання та отримання базової та повної середньої освіти особами, засудженими до позбавлення волі, у загальноосвітніх навчальних закладах при установах кримінально-виконавчої системи»; Виправно-трудова кодекс України; Закон України «Про професійно-технічну освіту» від 10.02.98 №103/98-ВР (із змінами 01.12.05 №3167-IV); Закон України «Про вищу освіту» від 17.01.02 №2984-III (із змінами 04.11.05 №3074-IV); Закон України «Про загальну середню освіту» від 13.05.99 №651-X IV (із змінами 20.12.05 №3235-IV) та інші.

Сьогодні педагоги аргументовано доводять той факт, що залучення засуджених, які відбувають покарання до суспільно корисної праці, з метою повернення суспільству повноцінної та працездатної людини, яка під час перебування покарань отримала можливість шляхом адаптації та реабілітації під час придбання робочої професії та професійного досвіду для подальшого працевлаштування та отримання соціального статусу після відбування покарань є досить перспективним. Розвиток цього напрямку з боку Державного департаменту України з питань виконання покарань та Міністерства освіти і науки України сприяло забезпеченню можливості отриманню засудженими в умовах перебування у пенітенціарних закладах робітничих професій.

Відповідно до діючого законодавства засудженні, які здобувають робітничу професію, мають змогу отримати подальше підвищення своєї кваліфікації та одержати вищу освіту після відбування покарань. Такий підхід, надасть можливість змінити свій власний життєвий погляд. Саме такі аспекти заделаровані у Кримінально-виконавчому Кодексі України [4] (Глава 19, стаття 125 «Загальноосвітнє і професійно-технічне навчання засуджених до позбавлення волі»). А саме:

1. У колоніях відповідно до законів України «Про освіту» і «Про загальну середню освіту» для засуджених забезпечується доступність і безоплатність здобуття повної загальної середньої освіти.

2. Засудженим, які бажають підвищувати свій загальноосвітній рівень, незалежно від віку створюються умови для самоосвіти, надається можливість навчання в загальноосвітніх навчальних закладах колоній, які створюються місцевими органами виконавчої влади відповідно до потреб у них і за наявності необхідної матеріально-технічної та науково-методичної бази, педагогічних кадрів у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

3. У виховних колоніях утворюються середні загальноосвітні школи трьох ступенів. Засуджені, які навчаються в них, підручниками, зошитами та письмовим приладдям забезпечуються безоплатно.

4. Для засуджених, які не мають робітничої професії, за якою вони можуть бути працевлаштовані в даній колонії, надається можливість підготовки на курсах професійного навчання робітників на виробництві.

Експерти в галузі прав людини виокремлюють ключові принципи ресоціалізації засуджених, які опинилися в конфлікті із законом. На основі цих напрацювань науковців [1; 8; 9] ми виокремили ті *аспекти*, які повинні бути реалізовані під час формування професійної компетентності слухачів у системі професійно-технічної освіти закладів виконання покарання. До найбільш вагомих віднесено:

- ранній початок ресоціалізації правопорушника;
- супровід засудженого у професійно-технічних закладах на основі розробки індивідуального плану дій, який передбачає формування професіоналізму та відповідальності);
- під час навчання засуджених в системі професійно-технічної освіти закладів виконання покарання викладачі реалізують концепцію «поетапного плану дій» під час формування професійної компетентності слухачів;
- формування відповідальності та професійної компетентності вибудовується конкретно відповідно до індивідуальних можливостей кожного засудженого;
- процес персонального «руху» особистості у досягненні відповідальності та професійної компетентності постійно переглядається, аналізується та корегується залежно від обставин, що склалися;
- підготовка до самостійного життя після звільнення із пенітенціарних установ на основі цілеспрямованого формування соціальної компетентності та ґрунтовних професійних умінь і навичок в обраній робітничій спеціальності.

Слід відзначити що, наша країна намагається виважено прогнозувати обсяги та визначати напрями професійної підготовки у навчальних закладах пенітенціарної освіти, створюючи належні умови для професійного навчання засуджених з урахуванням змін на ринку праці. Як свідчать статистичні дані сьогодні можна констатувати той факт, що частка засуджених з початковою освітою суттєво зменшилась, тоді як

кількість засуджених, які мають вищу та середньоспеціальну освіту напроці збільшилась. З огляду на власний педагогічний досвід можна стверджувати, що поліпшення діяльності правоохоронних органів у галузі освіти надало можливість після відбування покарань збільшити показники ресоціалізації, що передбачає повернення повноцінної особи до суспільства та відновлення сімейних стосунків через процес реабілітації та адаптації.

Як зазначено у Енциклопедії для фахівців соціальної сфери «соціально-педагогічна робота із засудженими у виправних (пенітенціарних закладах) передбачає надання їм допомоги в адаптації до умов відбування покарання, корекцію делінквентних уявлень і цінностей, формування навичок, необхідних для життя після звільнення» [2, с. 362]. Отже, у нашому баченні саме професійно-технічні заклади у системі Управління Державного департаменту з питань виконання покарань безпосередньо спрямовані на формування у засуджених навичок, необхідних для життя після звільнення, адже вони формують у слухачів професійну компетентність.

Висновок. До усіх педагогічних працівників, які працюють у системі професійно-технічної освіти виправних колоній Управління Державного департаменту з питань виконання покарань висувуються вимоги щодо створення сприятливого середовища для розвитку засудженого як фахівця у конкретному виді професійної діяльності. Ми виходимо з припущення, що перебування людини в виправній колонії має бути не пасивним «відбуванням» терміну, визначеного вироком суду, а періодом активних динамічних позитивних змін в особистості, її поведінці, котрі досягаються завдяки індивідуально обраним методам корекційно-психологічного впливу. Вважаємо, що навчання у професійно-технічних закладах безпосередньо впливатиме на формування професійної компетентності слухачів, що перебувають у закладах виконання покарання.

Список літератури

1. Важковиховуваність: сутність, причини, реабілітація: навчальний посібник для соціальних педагогів та практичних психологів освітніх закладів / за ред. О.М. Полякової. – Суми : Університетська книга, 2009. – 346 с.
2. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери. – 2-ге видання / За заг. ред. проф. І.Д. Зверєвої. – Київ, Сімферополь : Універсам, 2013. – 536 с.
3. Концепція розвитку професійно-технічної освіти в Україні на 2010-2020 роки [Текст] : проект // Інформаційний збірник Міністерства освіти і науки України. – 2010. – №17/18. – С. 13-19.
4. Кримінально-виконавчий кодекс України // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2004, № 3-4.
5. Ничкало Н. Г. Майбутнє – за професійною освітою [Текст] / Н.Г. Ничкало // Професійно-технічна освіта . – 2010. – № 4. – С. 3-4.
6. Оржеховська В. Проблеми морально-духовного розвитку неповнолітніх у контексті превентивного виховання / В. Оржеховська // «Позиція» спецвипуск. – серпень 2004. – С. 2–6.
7. Професійна освіта: словник; навч. посіб. / уклад. С.У. Гончаренко та ін.; за ред. Н. Г. Ничкало. – К.: Вища шк., 2000. – 380 с.

8. Синьов В.М. Педагогічні основи ре соціалізації злочинців / В.М. Синьов, Г.О. Радов, В.І Кривіша та ін. – К.: МП «Леся», 1997. – 272 с.

9. Смагін С. Ф. Адикція, адиктивна поведінка / С.Ф. Смагін. – СПб.: МІПУ, 2000. – 203 с.

10. Ушаков В.С. Повышение социально-педагогической эффективности региональной системы профессионального образования: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08 / Ушаков Василий Семенович. – М., 2005. – 282 с.

В статье представлена общая характеристика деятельности учреждений относящихся к системе профессионально-технического образования при департаменте по вопросам исполнения наказаний. Главное внимание сосредоточено на роли профессионально-технического образования в процессе ресоциализации осужденных. Автором определены приоритетные теоретические аспекты на которых должна строиться профессионально-техническое образование осужденных.

Пенитенциарное учебное заведение, ресоциализация, профессионально-техническое образование.

The article presents a general description of the activities of the agencies belonging to the vocational and technical education at the Department of Corrections. The main focus is on the role of vocational education in the process of re-socialization of prisoners. The author identifies priority theoretical foundations on which to build vocational training of prisoners. Established the basic principles of vocational training of prisoners. The author analyzes the opportunities for professional education in the process of education of prisoners. Disclosed the need schools during the organization of education of convicts in prisons. It is shown that the creation of an enabling environment for inmates will help in their future careers. The author proves the significance of individual approach to prisoners. The author proves the significance of individual approach to prisoners. The paper explores the meaning of pedagogical aspects in dealing with prisoners during their studies at vocational schools.

Penal institution, resocialization, vocational and technical education.